

Egy új szoborról

A szobor kőbe álmódott művészi álom, anyaggá valósult gondolat és ihlet, amelyet alkotói mintázókészség formált szemléletessé, hogy tolmácsolja a művész gondolatát és új gondolatokat ébresszen; térbe lendül és messze időknél szól, anyaggá valósult, térbe fogott eszméket őriz meg az évezredek időtlen időin át. S ha akadt költő, aki azt kiáltotta:

»Márványszobor helyébe, ha fennmarad nevem
Eszméim győzedelme legyen emlékjelem« —

csak a múló anyagok alkotójának szívásjágása, a jövő kétségeitől gyötört művész, eszméért megsemmisülést vállaló harcos magasíratásának fájdalma szólalt meg. Mert az igazi eszme az élet örök fejlődésének törvénye, és a szobor az eszmei diadal egy-egy pillanatának megörökítője. A kompozíciókban a szobrász a maga korából vetít ki, a maga eszmei életének forrongásából tükröz vissza, jelenít meg gondolatokat és az arcmásokban azokat örökíti meg, akik e gondolatokat megszülték és eszmékké tették.

Mindig éppen ezekben az arcmásokban találkozunk a gondolkozó és a művész. S most itt áll előttünk egy ilyen találkozás anyaggá vált megörökítésbe valósult szemléltetője, amelyben a szobrász a költő keltette gondolatokat, a költő ihletettséget, s a költő álmok álmódóját mintázta meg úgy, ahogyan a maga művészi meglátásában életre kelt: Almási Gábor mintázta meg József Attilát.

Lehet-e elkerülni a frázisokat...? A nyomor és jövőbevetett hit balsorsot ért költője annak a művésznek az alkotólázából öltött újra formát és kelt életre, hogy a halhatatlanságot anyaggá váltan is élje, aki maga a költő eszméinek diadalmaskodása nyomán szentelhetette életét művészetének. Ez a valóság és ha az ember ezt leírja, szürkén, elkoptan cseng, agyonismételt szólamná válik. S mégis le kell írni, mert Almási Gábor József Attila szobrában nemcsak a költőt mintázta meg, hanem a maga valóságát is anyagba öntötte.

Asztalos volt, őstehetség, s az őstehetségek kiállításán tűnt fel vagy másfél évtized előtt. De akkor az asztalosi munka volt a megélhetés családjának. És neki az a ritkán megért óra, amikor az anyaggal bibelődhetett, faraghatott, mintázhatott és álmokat álmodhatott kőbe, fába, bronzba. De ezek az álmok legtöbbször csak gipsszé váltak és magukon viselték a bizonytalan, a mesterségbeli gyakorlat nélküli kéz vonásait. Aztán... Aztán ösztöndíjat kapott és elmehetett a belgrádi képzőművészeti akadémiára, hogy megszerezze a hiányzó gyakorlatot és felkészüljön ügyességben is arra, hogy eszméit anyagba öntse.

Persze nem ment könnyen. Otthon feleség, három gyerek, a kiegyensúlyozott, biztos megélhetésbe visszahúzó környezet, s emitt csak szerény megélhetés, lázas, keserves, nehéz munka, tanári hajcsárkodás mellett, vizsgaizgalmak közepette ezernyi olyan tárgyból és ismeretből, amelyet csak a gyakorlat megszerzéséhez kell megismernie, de amint a művész felszabadultságával lát hozzá a munkához, nyomban el kell felejteni. Négy keserves, nehéz év, s még most sem ért véget. Negyvenéves fejjel most, az idén nyáron diplomál, hogy aztán négy évig tanár legyen és továbbadja, amit megtanult. Ez velejár az ösztöndíjjal. Csak-hogy ez a négy év már a felszabadulás, az elindulás tovább, a művész egyéni útján, s fiatalnak, kezdőnek jó útegyengető. Almási negyvenéves fejjel lesz ismét kezdő. Ismét, mert volt már és nem a kezdet kezdetétől indul, hosszú utat tett meg eddig és a diplomával már nem új útra indul, hanem visszatér a maga művészi pályájára.

Ezen a pályán már született néhány értékes alkotás, a művészi megnyilatkozásnak már van néhány anyagba formált kilométerjelzője. S érdekes Almásinál, hogy mennyire felkeltik érdeklődését a költők, különösen azok a költők, akik egész népeket ihlettek harcra. Előbb Petőfit mintázta meg. Most József Attila szobrát készítette el.

— Nem tudok másképp mintázni, csak úgy, ha teljesen ismerem az anyagomat — mondja erről, s nehogy félreértsem, mindjárt hozzáfűzi — Egy éven át József Attila verseit olvastam, belemélyültem a gondolatvilágába, olvastam az életéről, hogy határozottan kialakuljon előttem.

Kialakuljon előtte — persze nem a fényképekről ismert arc, nem az a komor, élettől fáradt, csüggedt és örömtelen költő, aki az ismert arcképéről tekint le, hanem az a József Attila, aki a versekben megnyilatkozik, élet és társadalom felett tart ítélszékét és ítéletében minden csüggedtsége ellenére is hitet hirdet, eszmét terjeszt, lenyomott, igában tartott tömeget lázít és hajt harcra.

A görög értelmezés szerint a mintázó ügyesség már több a puszta technikánál, ez már maga is ritka természeti adottság, de a művész alkot és teremt, s nemcsak hűen visszatükröz, nemcsak külsőségeket rögzít anyagba, hanem belső értékeket is kivetít, magát a megmintázott embert állítja elének. A görögök azt vallották, hogy az igazi szobrász, az igazi művész egyben filozófus és költő is. Sőt, elsősorban az alkotó gondolat vezérli, s a megvalósítás már ügyesség és gyakorlat kérdése.

József Attila szobrán, Almási alkotásán ez ölt testet: a művészi gondolat anyaggá, mintává, térbe lendülő erővé vált. Néhány vonallal, a homlok egy-két különleges domborulatával, a nyak egy anatómiailag talán nem egészen pontos, de dinamikailag annál erőteljesebb, kifejezőbb vonalával, a fejtartás és a szemgödrök a természetesen egy árnyalatnyival mélyebb megvonásával az a József Attila tárul elének, akit verseiből ismerünk. Ezek a homlok és nyakvonalak harcot, erőt fejeznek ki, s a szemek árulják csak el, hogy maga az ember gyenge, testi anyaga nem ér fel gondolataiig, lázalmok is gyötrik, idegzete nem állja a harcot, s tragikus sorsa előbb-utóbb beteljesül.

Szándékos volt-e Almási részéről, hogy mindezt visszatükrözze, kifejezésre juttassa ezt az ellentmondást, vagy csak a művészi alkotó ösztön, a megérezés vezette, amikor ezt a József Attilát megmintázta? Ezt lehetetlen ellenőrizni, hiszen a művészetben nem minden tudatos, nem

minden előre pontosan meghatározott. S minek tagadjuk, nagyon sok olyan apró részlet van egy-egy igazi művészi alkotásban, amelynek értelmezését csak a műbírálat végzi el, maga a művész nem is fedezte fel, amikor alkotott.

Valószínű, hogy ez az ellentmondás, ami József Attila életében volt és ami a szoborról visszatükröződik, nem tudatos és szándékos jelenség, abból az elmélyülésből ered, ahogyan Almási Gábor átítatódott József Attila költészetével és ennek hatása alatt mintázta meg a költőt. S ugyanígy valószínű, hogy azok a helyenként kissé merev, némileg szokvány megoldások, amelyek az áll, a nyak első részének és a hajnak a megmintázásában mutatkoznak, szintén akaratlan jelenségek, az akadémia, az iskolai tanulmányok hatása alatt keletkeztek, hiszen ez alól a hatás alól most, a tanulmányok közepette nem is szabadulhatott még fel Almási. De erő és koncepció van a szoborban, gyengédség és az anyag iránti szeretet, s ez is tanulmányi hatás, annak az eredménye, hogy Almási ma már meg is tudja valósítani azt, amit elgondol.

Szépség, az anyag költészete, gondolat, kifejező erő — ebből alakult ki József Attila szobra s a művészi cselekvésnek a képzeletben lévő alapja úgy valósult meg, ahogyan a költő és a szobrász nagyszerű találkozásából meg kellett születnie. Nem hibátlan és talán nem is tökéletes megoldásokat tartalmazó alkotás, nem az a nagy mű, ami után a művész megpihenhet. De jóval több, mint amit akadémiai növendék nyujt és nyujthat, művészi megnyilatkozás, hittétel és magabiztatás. Almási Gábor ezzel a szobrával már nemcsak hivatottságát bizonyította be, hanem jövődő útját is megjelölte.

Ez az út még hosszú lesz. Ott, az akadémián csak keveset láthat, keveset s csak azt ismerheti meg, amit a tananyag nyujt. Roszandicsnál már járt, ismeri Sztójánovics munkásságát is, Zágrebba is ellátogatott, szeretne Augusztincsicshoz eljutni, szeretné Rodin műveit alaposabban megismerni. Határtalanul nagy az érdeklődése, s tisztában van azzal is, hogy még benne élnek az akadémikus hatások, még messze van a teljes felszabadulástól. Talán ez a tudata az, ami kissé megriasztja, talán az élettől, a nehézségektől, a művészi kiállítás nagy harcaitól és gondjaitól fél. Van még benne valami, ami fékezi, az egyszerűbb megoldások felé hajtja és bizonytalansággal tölti el. De ezek a gyöttrődések vele járnak a művészettel, a művészi alkotással és a művészen múlik, hogy alkotó erővé válik-e, vagy fékezi.

Almási Gábornak nincs oka megriadni, s ha ma érzi is még a nehézségeket, gondoljon arra, vajjon élt-e valaha művész, akit nem gyötörték kétségek, aki nem érezte azt a bizonytalanságot, ami a művészi élet lázas hajszái és a polgári nyugalom vonzása között hánykódó alkotót elkínnozza? Igaz, talán egyszerűbb lenne tanárkodni, nyugalmat, apró izgalmakat és örömeket érni és néha-néha megmintázni valamit. De Almási Gábor nem erről álmodhatott, amikor a gyalupadot felcserélte a szobrászköpennyel, tudta már akkor, hogy azon a pályán, amelyre az akadémia felé és az akadémia segítségével indul, a művészi akarat érvényesülése hosszadalmas, nehéz, lázas folyamat, nem illik bele a csendbe, nyugalomba, beletörődésekbe. Tisztában lehetett ezzel és mégis ezt a pályát választotta.

Kishitűség nincs Almási művében, de van benne valami kis megriadtság, valami kis bizonytalanság, (mint említettem, a könnyebb megoldásokban tükröződik vissza), s talán ez a szavaiból is kissé kiérezhető érzés még sokáig megmarad benne. Mégis, valószínűleg már ebben is csak a művészi gyötrődések öltöttek alakot, s Almási Gábor ezeken a gyötrődéseken keresztül fejlődik tovább, hogy azzá a szobrászművészé, az anyagba álmódott álmoknak azzá a nagyszerű megvalósítójává váljék, aki a József Attila szobor néhány nagyon szép megoldásában, részleteiben megnyilatkozik.

Sulhóf József

LEGER, Fernand: Vörös váza. (Foto Duga)